

Mária TOMISOVÁ
- majsterka detailu

„Bavlnu a ľan ľudstvo pozná už tisícročia, patria do skupiny prírodných vlákien rastlinného pôvodu. Bavlnená textília je pevná, jemná, pružná a má vysokú absorbčnú schopnosť. Ľanové vlákno je veľmi pevné a málo pružné, čo spôsobuje krčivosť látok. Oproti bavlnie má oveľa lepšiu nasiakovosť a je odolnejšie voči oderu a plesniám. Ľanové i bavlnené vlákno sa dnes kombinuje s inými prírodnými alebo umelými vláknami. Textílie, ktoré obsahujú aspoň 50 percent ľanového vlákna sú dokonca účinnou ochranou proti ultrafialovému žiareniu.“

*tradičné ikané vzory
z Kostoľan nad Hornádom*

Tkáčske remeslo má na Slovensku bohatú história. Pramene zo 14. - 17. storočia hovoria o jeho vysokej umeleckej úrovni už v tomto období. Damaskové, bakačínové a preberané tkaniny ovplyvnili rozkvet domáckej výroby v 18. a 19. storočí. Takmer do polovice 20. storočia si tkaním naši predkovia zabezpečovali potrebné textílie na odev, bytové a hospodárske účely. Kvalitné ľanové plátna sa tkali na východnom Slovensku.

Jednou z pamätníčok, ktorá toto umenie pomáha zachovávať pre budúce generácie je Mária Tomisová.

azúrové „štvrce“

Narodila sa 22. 8. 1936 v Kostoľanoch nad Hornádom - časť obce Družstevná pri Hornáde, Košice-okolie. Prvé kontakty s tkaním získala už ako 11 ročná prostredníctvom starej mamy Márie Juhásovej, rodáčky z neďalekých Tepličan (dnes súčasť Družstevnej p.H.). „Moja babka tkala zložité vzory, pracovala s pestrofarebnými bavlnenými nitami, aj mňa naučila robiť také, ja som zase naučila tomuto remeslu svoju dcérku Evičku, ktorá sa tomu venuje už 30 rokov a tká už aj vnučka“, hovorí pani Tomisová.

„Tkaniu predchádza zložitý proces prípravy. Najprv je potrebné nasnovať lanové nite navinuté na „fajfách“ a zaľožené vo „fajfenici“, na rozmernej „snovadlici“, ktorá zaberá u Marienky spolu s nitami celú izbu. Z nej sa zoberú a natáčajú pomaly na krosná, aby išli pekne, súmerne. Potom ich navlieka do nitelnice a barda. Nakoniec pomocou „placenka“ sa na „šinku“ priviažu nite a môže začať proces tkania. Takto pripravená „osnova“ musí byť pred natiahnutím na krosná poriadne naškrobená. Samotné tkanie začína šliapnutím na podnož spojenú s nitelnicou, ktorá klesne. Súčasne sa druhá nitel'nica zdvihne, čím vznikne medzi nitami osnovy vodorovná ziva. Cez ňu tkáčka prevlečie pomocou čluka útok, brdom uloženým v bidle ho prirazí už k utkanej tkanine a súčasne šliapne na druhú podnož, pričom sa tento postup opakuje.“

Mária Tomisová začínala handrovými kobercami a až postupne prešla na tkanie textílií z bavlny a ľanu. „Do júna 1980 roku som pracovala v školskej jedálni ako kuchárka. Vtedy ma oslovtli pracovníci z ÚLUVu. Páčili sa im moje výrobky. Dali mi materiál, výtvarné návrhy, schválili pracovné postupy tkania starými technikami a tak som sa stala ich zamestnankyňou až do dôchodku.“

Pani Mária Tomisová nadviazala na tradíciu východniarskych, konkrétnie trebišovských tkáčok z obce Kuzmice a riadila sa dizajnérskymi návrhmi Ol'gy Koreňovej (z konca 60-tych rokov 20. storočia) a v súčasnosti výtvarnými návrhmi Jany Menkynovej. Invencia tejto výtvarníčky poznačila smerovanie ÚLUV-u v poslednej tretine 20. storočia vo všetkých materiálových skupinách (textil, drevo, prútie, slama, drôt, kameň a ī.) O pani Tomisovej sa J. Menkynová vyjadruje takto: „Je to majsterka detailu, ktorá prenesla grafiku s nitami do tradičnej tkáčskej výroby!“

ažúrový „štopený“ vzor, autorka M. Tomisová

dávne ažúrové vzory pani O. Koreňovej

ažúrové „kvetečky“ J. Menkynovej

„Marienka“, ako ju nazývajú blízki spolupracovníci z Ústredia Ľudovej umeleckej výroby (ÚĽUV) v Bratislave, sa zaobrá tkaním ľanových prestieraní s ažúrovými vzormi. Svojou precíznou prácou, zmyslom pre uplatnenie jemných farieb a vzorov, schopnosťou preniesť nápad do spleti ľanových nití sa radí medzi popredných súčasných majstrov tradičného remesla na Slovensku. V roku 2000 sa s úspechom zúčastnila 1. ročníka súťaže Kruhy na vode. Je pravidelnou účastníčkou podujatí ÚĽUV-u a folklórnych i remeselnických festivalov a jarmokov (Východná, EĽRO v Kežmarku), kde predvádza tkanie na krosnách. Pôsobila aj ako lektorka Školy remesiel ÚĽUV-u v Bratislave. V roku 2002 získala osvedčenie o priznaní kvalifikácie majsterka Ľudovej umeleckej výroby v odvetví tkania. Výrobky pani Tomisovej nás reprezentujú vo svete, napríklad jej prestieranie sa dostalo až k anglickej kráľovnej Alžbete II.

*podákovanie od anglickej kráľovnej Alžbety II.
za dar odovzdaný v Kežmarku.*

Vydané k výstave „*GENERÁCIE*“
v rámci 42. ročníka Abovských folklórnych slávností *Euro Folk* Rozhanovce 2010

Vydavatel: **KULTÚRNE CENTRUM ABOVA**, kultúrne zariadenie KSK
Bílovce 206, 044 45, tel.: 055/696 58 07, www.kulturaabova.sk

Text: Mgr. Renáta KOČIŠOVÁ, PhD. a František JELEŇ

Foto: Ivan ZEZULKÁ

Grafická úprava: Ing. Júlia JELEŇOVÁ

Tlač: BEKI design, s.r.o.

Rok vydania: 2010